

Women and Economic Development in Turkey: An Empirical Analysis

Fatma Budun

fatmabudun@gmail.com

Eskişehir Osmangazi University

orcid.org/0000-0002-1019-7738

JEL Code: O10, C32

Received: 06.03.2020

Revised: 01.06.2020

Accepted: 30.12.2020

Available Online: 21.03.2021

Abstract

After the industrial revolution, the role of women in the economy has increased all over the world. The phenomenon of globalization has further increased the role of women in the economy. Turkey is no exception to this development. Especially in the last two decades, the labour force participation rate of women in Turkey shows a significant increase. The education level and rate of women has increased in the same way. This study examines the role of women on economic growth of Turkey and covers the years 1991-2018. In this period, the relationships between women's labour force participation rates and economic growth in Turkey were examined empirically using VAR and Granger Causality methods. The findings shows a positive relationship was observed between female labour force participation and economic growth.

Keywords: Women , Development , VAR Analysis

To cite this document

Budun, F. (2021). Women and Economic Development in Turkey: An Empirical Analysis. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (1), 64-76.
[doi:10.48064/equinox.699770](https://doi.org/10.48064/equinox.699770)

Türkiye'de Kadın ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi: Ampirik Bir Analiz

Öz

Sanayi devrimi ile birlikte kadınların ekonomideki rolü bütün dünyada artmaya başlamıştır. Küreselleşme olgusu bu trendi daha da artırmıştır. Türkiye de bu gelişimin dışında değildir. Özellikle son 20 yıldır Türkiye'de kadının işgücüne katılım oranı belirgin bir artış göstermektedir. Kadınların beşeri sermaye yatırımı da aynı trendi göstermektedir. Türkiye'de kadının ekonomik büyüme üzerinde ki rolünü inceleyen bu çalışma 1991-2018 yıllarını kapsamaktadır. Söz konusu dönemde Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri kullanılarak incelenmiş ve kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişkiyi gösteren deliller ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kalkınma, VAR Analizi

1. Giriş

Kadınların işgücüne katılımı 2. Dünya savaşından sonra daha da artmıştır. Kadınların işgücü piyasasında istihdam edilmesi ekonomik özgürlüğün yanında kendilerine olan toplum açısından güven ve saygı için de önemli bir faktördür. Üreten ve ülkesine katma değer sağlayan bir hal alması kadın için de çevresi için de önem arz etmektedir. Kadınların işgücüne katılması hem ekonomik hem de sosyal ve kültürel açıdan kalkınmayı sağlayan yoksulluğun azaltılmasında etkili olan önemli sebeplerden biridir. Kadın ve erkek arasındaki eşitlik ne kadar sağlanırsa GSYH artışının da o kadar yüksek olması beklenir.

Çalışmamızın amacı, Türkiye’de kadının istihdam oranıyla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemek ve literatüre katkı sağlamaktır. Bu nedenle de 1991-2018 dönemi Türkiye’de kadının işgücüne katılım oranı ile büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir Çalışmanın temel hipotezi, kadın istihdam oranı ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu ilişkiyi kanıtlamak için 1991-2018 dönemde Türkiye’de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri ile incelenmiştir. Bu analiz yapılırken ilk olarak serilerin durağanlıkları test edilip Engle-Granger eşbütünleşme testi yapılmıştır. Daha sonra VAR modeli oluşturulmuş ardından da Granger nedensellik yöntemi uygulanarak değişkenler arasındaki Granger nedensellik sınaması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde kalkınmanın tanımı yapılacaktır. Üçüncü bölümde literatür incelemesine yer verilecektir. Dördüncü bölüm analizimizde kullanacağımız ekonometrik modelin tanıtılacağı ve bulguların tartışılacağı bölüm olacaktır.

2.Kalkınma

1776 yılında Adam Smith’in “Ulusların Zenginliği” adlı eserinde, ilk kez kalkınma kavramına değinilmiştir. Modern anlamda kalkınma, 1940’lı yılların sonuna doğru başlamıştır. 2. Dünya savaşından sonra, kalkınma gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki ilerlemeleri açıklamak için oluşturulmuş kavramlardan biri haline gelmiştir. Kalkınma ilk zamanlar büyüme kavramıyla ifade edilse de zamanla içeriği genişletilmiş, insan ve çevre merkezli bir hale getirilmiştir (Günsoy ve Özsoy; 2017,1).

2.1.Kadınların İstihdama Katılması

Kadın emeği 19.yy Osmanlı imalat sektörünün de olmazsa olmazıydı. Osmanlı İmparatorluğu’nda kadın emeği en çok tarım sektöründe istihdam edilmekteydi. Batıda olduğu gibi evlerde kurulmuş tezgahlarda faaliyet yaparak da ev ekonomisine destek olunurdu. Fabrikada kadınların çalışması ise, Rumeli bölgesinde yaşayan Müslüman olmayan toplumlarda 1840’larda başlamasına rağmen, Müslüman toplumda başlaması 1860’ları bulmuştur. Dini köken olarak

bu fabrikalarda çalışan Müslüman kadınların sayısı daha azdır. 1915 yılına gelindiğinde ülkenin en önemli sanayi kuruluşlarında çalışanların yaklaşık 1/3'ü kadındır (Makal, 2015,42).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin izlediği ithal ikameci sanayi politikasının uygulandığı dönemde, kadınların iş gücüne katılım oranı sınırlı düzeyde kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında erkeklerin seferberlik nedeniyle silah altına alınmaları sonucu işgücü içinde kadınların ve çocukların oranı biraz artsa da kadınların sanayi istihdamı içindeki payı hala beklenen kadar yüksek değildir. 2000li yıllarda AB'ye uyum sürecinde kadın istihdamının artırılması hedeflenmiş ve iki çözüm önerisi sunulmuştur. Bunlar; esnek çalışmanın teşvik edilmesi ve kadın girişimciliğin desteklenmesidir (Aslantepe, 2015,153-165).

Kadınların işgücüne katılımı toplum açısından zincirleme etkiye sahiptir. Kadınların işgücüne katılımının makroekonomik ve sosyal açıdan etki etmesinin yanında tasarruf eğilimlerine, harcama alışkanlıklarına, sağlık ve eğitim harcamalarına, doğurganlığa ve çocuk ölümlerine etki etmektedir. Böylece kadınların işgücüne katılımı sürdürülebilir büyüme ve kalkınmaya olumlu etki etmektedir. Kadının işgücüne katılması ek gelir yaratması ve kadının tasarruf eğilimin erkeklere göre daha fazla olmasından dolayı hane halkının tasarruf alışkanlıklarını da doğrudan etkiler (Günsoy ve Özsoy, 2017, 25).

Ekonomik kalkınma arttıkça, kadının ekonomik, sosyal ve toplumsal statüsünün de güçlenmesi beklenmektedir. Kadınların ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan güçlenmesi kalkınmanın da hız kazanmasına sebep olmaktadır (Tutar ve Yetişen, 2009,118).

Kadınların iş yaşamını düzenleyen fakat Türk Kanunlarında belirtilmemiş iki önemli ILO sözleşmesi vardır: 156 sayılı Ailevi Sorumlulukları Olan İşçilerle ilgili sözleşme ve 177 sayılı Ev Eksenli Çalışma Sözleşmeleri'dir. Bu sözleşmeler kadın ve erkek tüm işçiler için düzenlenmiş olsa da tüm dünyada sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda en çok kadınları ilgilendirmektedir (Aslantepe, 2015,141).

AB'de kadınların çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) işgücü piyasası dışındaki kişilerin oranı 2002'de %31,4 iken, 2018'de %26,3'lük daha düşük bir düzeye inmiştir. İşgücü piyasası dışındaki kişilerin azalması, temel olarak çalışan kadınların artan katılımı ile açıklanmaktadır. İşgücü piyasası dışındaki kadınların payı 2002-2018 döneminde% 39,5'ten% 31,8'e düşerken, kadınlardaki bu 7,7 puanlık düşüş karşısında, erkeklerin oranı sadece 2,4 puan gerilemiştir. (2002'de % 23,2'den 2018'de %20,8'e düşmüştür) (<https://ec.europa.eu/>, Erişim Tarihi: 01.12.2019).

2017'de AB'de kadınlar ortalama brüt saatlik kazançlarını karşılaştırırken erkeklerden % 16 daha az kazandıkları verilere yansımaktadır. Ortalama olarak, tüm üye devletlerde kadınlar erkeklerden daha az kazanmaktadır, ancak bu cinsiyetler arası fark ülkeden ülkeye değişmektedir. En büyük farklılıklar Estonya (% 25,6), Çekya (% 21,1), Almanya (% 21,0), Birleşik Krallık (% 20,8), Avusturya

(%19,9) ve Slovakya'da (%19,8) gözlenmektedir. Öte yandan, kadınlar ve erkekler arasındaki kazançlar arasındaki en küçük farkların Romanya (% 3,5), İtalya ve Lüksemburg (her ikisi de% 5,0), Belçika (% 6,0) ve Polonya'da (% 7,2) olduğu tespit edilmiştir (<https://ec.europa.eu> , Erişim Tarihi: 01.12.2019).

Kadın istihdamı;

- Kadınların ekonomik bağımsızlığa kavuşmalarını sağlar ve hane içi karar alma süreçlerinde kadının gücünü artırır. Kadın erkek eşitliğinde en önemli koşul kadınların istihdama katılmasıdır.
- Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve bütün bölgelerde dengeli bir sosyal kalkınma için de önem arz eder. Çalışma yaşındaki toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınların etkin olarak katılmadığı ekonomi sağlıklı ve verimli değildir.
- Kadınların işgücüne katılımlarının artmasının, yoksulluğun azalması açısından önemi yadsınamaz. Kadınların istihdamı, hane içine giren geliri artırır ve daha ferah bir yaşam standardına sebep olur. Kadınlar ve erkekler ekonomik eşitlik ne kadar sağlanırsa yoksulluk da o seviyede azalacaktır ve GSYH'da o seviyede artacaktır (Aslantepe, 2015,153-165).

3. Literatür

Biçerli, Özer, (2003-2004) tarafından, 1988- 2001 dönemi için Türkiye'de kadın işgücüne katılım oranını tahmin etmek amacıyla panel veri analizi yapılmıştır. İşsizlik oranı, enflasyon oranı, imalat sanayiinde ücretler gibi makroekonomik değişkenler ile kaba boşanma oranı gibi değişkenler arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmazken, istihdam edilen kadın işgücü içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı, kadın işgücü içinde ev kadınlarının oranı ve 12+ yaş nüfus içinde emeklilerin oranı gibi değişkenler de anlamlı bulunmuştur.

Kutlar, Erdem, Aydın (2012) tarafından, 1988-2009 dönemine ait verilerle Türkiye'deki kadınların çalışma hayatı ve sosyo ekonomik faktörleri (evli kadınlara ait doğurganlık oranı, boşanma oranı, kadınların işgücüne katılma oranı ve ücret endeksi) VAR ve Granger nedensellik sınamasıyla incelenmiştir. Uzun dönemde, ücret endeksi ile doğurganlık arasında benzer davranışlar gözlemlenirken, ücret endeksi ile kadınların işgücüne katılmaları arasında ters yönlü bir hareketlilik vardır. Uzun dönemde kadınların işgücüne katılma oranı ile boşanma arasında aynı yönlü bir ilişki vardır. Doğurganlıkla kadınların işgücüne katılımı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi yoktur. Kadınların işgücüne katılımındaki şok bir değişme ilk olarak ücretler üzerinde pozitif bir tepkiye sebep olurken sonrasında ücret endeksinin tepkisi azalarak negatife dönmüştür. Doğurganlık, ücret oranını olumsuz etkilemektedir.

Günsoy, Özsoy (2012), 2005M1- 2011M10 döneminde Türkiye'de kadınların eğitim durumlarına göre işgücüne katılımlarının ekonomik büyüme üzerindeki

etkilerini VAR modeli kullanarak araştırılmıştır. ADF, PP ve KPSS birim kök testleri ve Johansen eşbütünleşme testi de uygulanmıştır. Eğitim düzeylerine göre kadınların işgücüne katılım oranı zamanla büyümeyi artırdığı gözlenmiştir. En önemli değişken ise, meslek lisesi mezunu kadınların işgücüne katılım oranının büyümeyi yüksek oranda etkilediği sonucuna varılmıştır

Bozkaya (2013), 1988-2012 yıllarına ait Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını VAR modeli ile test etmiştir. Eğitimin kadınların işgücüne katılımında önemli bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır. Üniversite eğitimi, hem kırsal hem de kentsel bölgelerde işgücüne katılım ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahip ve anlamlıdır.

Kılıç, Öztürk (2014); 25-64 yaş grubundaki kadınların işgücüne katılımı 2002-2008 hane halkı bütçe anketleri kullanılarak Standart Probit Modeli ile tahmin edilmiştir. Sonuçlara göre, işgücüne katılma olasılığı kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Evli kadınların boşanmış ve ayrı yaşayan kadınlara göre işgücüne katılma olasılığı düşüktür. Yıllık hane halkı geliri arttıkça kentsel bölgelerde yaşayan kadınların işgücüne katılma olasılığı azalmaktadır. Kadının evde bakmakla yükümlü olduğu yaşlı, okul öncesi çocuk ve engelli bireyin olması kadının çalışmasına engeldir.

Kasa, Alptekin (2016), 2000-2013 yılları arasında, Türkiye’de kadınların eğitim durumlarının işgücüne katılımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmada VAR modeli kullanılmıştır. Eğitim düzeylerine göre kadınların işgücüne katılım oranı zamanla büyümeyi artan orada destekler.

Dücan ve Polat (2017); OECD ülkelerinde, kadının iş gücüne katılımının GSYH üzerindeki etkisini panel veri analizi ile araştırmıştır. 2007-2017 yıllarını kapsayan çalışmada, OECD ülkelerinde kadın/ erkek işgücüne katılım oranındaki artışın GSYH artışı üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenler için elde edilen parametrelerin tüm ülkeler için sabit olmayıp ülkeler arasında değişkenlik göstermesi ihtimali nedeniyle panel havuzlanabilirlik testi yapılmıştır. Kadın/erkek işgücüne katılım oranındaki artışın GSYH artışına negatif etkisi G7 ülkeleri için, diğer OECD ülkelerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur.

Türlüoğlu (2018); kadın istihdamı ile büyüme arasındaki ilişkiyi 1999- 2017 dönemi kadın istihdam oranı ve GSYH oranları yıllık verileri kullanarak incelemiştir. ADF, Granger nedensellik ve VAR modeli ile analiz yapılmıştır. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre, kadın istihdamı ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Kadın istihdamı arttıkça büyüme de hızlanacaktır.

Tunç (2018), en küçük kareler (EKK) yöntemi ve doğrusal kalıp kullanılarak, ülkeler arasında farklı gelir grupları için yatay kesit analizi yapmıştır. Çalışma 2015 yılını ve 99 ülkeyi kapsamaktadır. Ülkeler, düşük, orta- düşük, orta- yüksek ve yüksek gelir grubu olarak ayrılmıştır. Daha düşük gelir ve insani kalkınma düzeyine sahip ülkelere göre yüksek gelirli ülkelere göre toplumsal cinsiyet

eşitsizlikteki artışın insani kalkınma düzeyini düşürdüğünü göstermektedir. Bu bulgu da az gelişmiş ekonomilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha önemli olduğunu göstermektedir. Ülkelerin gelir düzeyi düştükçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi artmaktadır. En düşük gelire sahip ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği arttıkça insani kalkınma düzeyi daha fazla oranda düşmektedir. Az gelişmiş ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalması ve bu yönde izlenecek stratejilerin çok daha önemli olduğu ve kalkınmayı olumlu etkilediği söylenebilir.

Kıral, Karlılar (2019), Çalışmada U şekilli kadınlaştırma hipotezinin 1996-2017 dönemi kapsamında 4 ülke-gelir grubu (48 yüksek gelir grubu, 46 üst-orta gelir grubu, 41 düşük-orta gelir grubu ve 27 düşük gelir grubu) için GMM (Genelleştirilmiş Momentler Metodu) ile incelemiştir. Analiz sonucunda yüksek gelirli ülkeler ve üst- orta gelirli ülkeler için U şekilli kadınlaştırma hipotezinin geçerli olduğu, alt- orta gelirli ülkeler ve düşük gelirli ülkeler için U şekilli kadınlaştırma hipotezinin geçerliliğini reddetmekte ve ters U şekilli bir ilişki çıkmaktadır.

Güneş (2019), 2007- 2010 yılları arasında 15-64 yaş grubu arası kadın ve erkekler için panel veri modeli, panel logit modeli ve panel multinomial logit modeli kullanılarak analiz yapılmıştır. 2009'da kadınların işgücüne katılımında artış yaşanmış ve bu artış işsizliğin artmasına neden olmuştur. Hanenin toplam gelirinden bireyin geliri çıkarılarak elde edilen emek dışı hane gelirinin artması kadın ve erkeklerin işgücüne katılma olasılığını düşürmüştür. Modellerde yaş ile işgücüne katılım olasılığı arasında eğrisel bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur. Kadın ve erkeklerin yaşı ilerledikçe işgücüne katılımı deneyimin de artmasıyla önce giderek artmakta, daha sonra da emeklilik ve yaşlılık gibi faktörlerin etkisiyle azalmaktadır. Eğitim kadının, işgücüne katılımında önemli bir belirleyicidir. Üniversite mezunu olmak önemli bir etkidir. Üniversite mezunu bir kadının, işgücüne katılma olasılığı 44 kat fazla iken istihdamda olma olasılığı 49 kat fazladır.

Aksoy ve Keskin, (2019) tarafından, 1990-2015 yılları arasında, Gelişmekte olan ve OECD ülkelerinden oluşan iki grup panel veri yöntemiyle incelenmiştir. Gelişmekte olan Pazar ekonomilerinde, kişi başına gelir artışı, kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranını pozitif etkilerken, OECD ülkelerinde negatif etkilemiştir. Kişi başına gelir artışı, yükselen Pazar ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranı, erkeklere kıyaslandığında daha fazla arttırmaktadır. OECD ülkelerinde kadınların işgücüne katılımları, erkeklere göre daha azdır.

4. Metodoloji

Çalışmamızda kadın istihdamı oranı ile büyüme arasındaki etki incelenmiştir. 1991-2018 yıllarına ait Türkiye'deki kadın istihdam oranı ve GSYH rakamları Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veritabanından alınarak Engle-Granger ve VAR modeliyle incelenmektedir.

4.1.Engle Granger

İlk defa Granger (1981) tarafından ortaya atılan eşbütünleşme ve hata düzeltme kavramlarını, Engle-Granger (1987) çalışmalarında kullanarak geliştirmişlerdir. İki değişken arasında uzun dönemli ilişkiyi araştırırken, modelde kullanılan tüm değişkenlerin aynı dereceden bütünsel olduğu varsayılır.

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + \varepsilon_t$$

Buradan Y_t ve X_t birinci dereceden tümlşik I(1) değişkenlerini gösterir. İki değişkenler aynı dereceden eştümlşik olması hata terimi ε_t 'nin durağan olmasına bağlıdır. Hata terimi sıfırinci dereceden tümlşik I(0) ise değişkenlerin eştümlşik olduğu sonucuna varılır (Sevüktekin, Çınar, 2017, 561-562).

Tablo 1

Değişkenler	Coefficient	Std.Hata	t-istatistik	Olasılık
-D(LOG_GDP)	0.158958	0.079294	2.004677	0.0559
C	0.002809	0.005996	0.468407	0.6436
R-squared	0.138487	Mean dependent var		-0.001362
Adjusted R-squared	0.104027	S.D. dependent var		0.030873
S.E. of regression	0.029223	Akaike info criterion		-4.156533
Sum squared resid	0.021350	Schwarz criterion		-4.060545
Log likelihood	58.11320	Hannan-Quinn criter.		-4.127991
F-statistic	4.018730	Durbin-Watson stat		2.018485
Prob(F-statistic)	0.055942			

Değişkenlerimiz düzeyde durağan olmadıkları için birinci dereceden farkları alınmıştır. Sonuçlara göre H_0 reddedilememiş aralarında Engle-Granger eşbütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır.

4.2.VAR (Vektör Otoregresif Modelleri)

Bir denklem sisteminde yer alan her bir içsel (endojen) değişkenin hem kendi, hem de sistemdeki diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin yer aldığı eşitlikler sistemidir. Değişkenler içsel değişkenler olarak ifade edilse de denklem sisteminde dışsal değişkenler de kullanılabilir. VAR analizinin amacı parametre tahminlerini belirlemek değil, değişkenler arasındaki karşılıklı etkiyi ortaya koymaktır. İlk olarak Sims (1980) tarafından geliştirilmiştir. VAR(p) modeli şu şekilde ifade edilebilir:

$$y_{1t} = \delta_{1t} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} y_{2t-i} + \varepsilon_{1t}$$
$$y_{2t} = \delta_{2t} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} y_{2t-i} + \varepsilon_{2t}$$

Burada Y_{1t} ve Y_{2t} durağan değişkenlerdir. ε_{1t} , ε_{2t} de hata terimleridir. (Sevüktekin, Çınar, 2017, 495-496)

Tablo 2

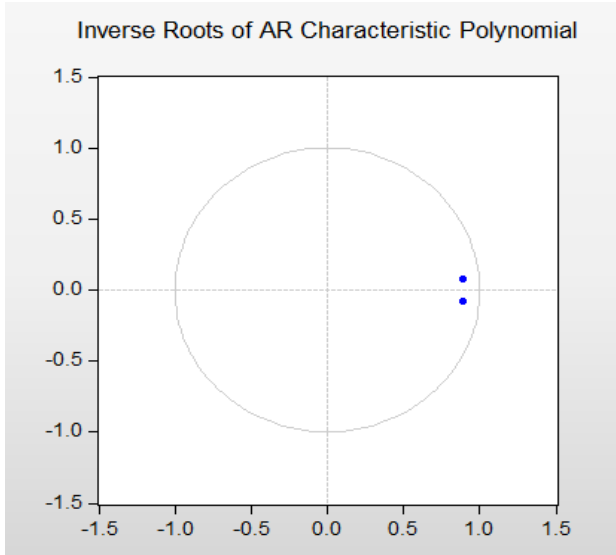
	Büyüme	Kadın İstihdam Oranı
LOG_GDP(-1)	0.933260	0.027458
	(0.04931)	(0.01972)
	[18.9256]	[1.39267]
KAD_N(-1)	-0.275694	0.841356
	(0.28644)	(0.11453)
	[-0.96249]	[7.34644]
C	1.187447	-0.096782
	(0.80244)	(0.32084)
	[1.47980]	[-0.30166]

VAR modeli üzerinde uygulanan otokorelasyon testinde 1 gecikme düzeyinde hipotezlerimiz, H_0 : otokorelasyon yoktur. H_1 : otokorelasyon vardır. Elde edilen sonuçlara göre H_0 reddedilmiştir. %5 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3 : Normallik Test Sonuçları

R-squared	0.945791	0.697281
Adj. R-squared	0.941274	0.672054
Sum sq. resids	0.124790	0.019949
S.E. equation	0.072108	0.028831
F-statistic	209.3670	27.64073
Log likelihood	34.27766	59.02927
Akaike AIC	-2.316863	-4.150316
Schwarz SC	-2.172881	-4.006335
Mean dependent	11.62042	1.403884
S.D. dependent	0.297556	0.050345

Şekil 1

Değişkenlerin durağanlık sınaması yapılmış olup elde edilen bulgularda GDP ve kadını istihdam oranı değişkenlerinin durağan olduğu sonucu elde edilmiştir.

4.3. Granger Nedensellik Testi

Tablo 4

Dependent variable: LOG_GDP			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.
KAD_N	6.598218	2	0.0369
All	6.598218	2	0.0369

Tablo 5

Dependent variable: KAD_N			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.
LOG_GDP	3.303641	2	0.1917
All	3.303641	2	0.1917

H_0 değişkenler arasında nedensellik söz konusu değildir.

H_1 değişkenler arasında nedensellik söz konusudur.

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre büyümeyi bağımlı değişken olarak aldığımızda, kadın istidam oranı ile büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi yoktur H_0 hipotezi reddedilmiştir. Kadın istihdam oranından GDP'ye doğru nedensellik ilişkisi vardır. Kadın istihdam oranı bağımlı değişken olarak alındığında ise H_0 reddedilmemiş aralarında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgulara göre Kadın istihdamından GDP'ye tek yönlü Granger nedenselliğinin söz konusu olduğu söylenebilir.

5. Sonuç

Kadınların eğitimleri kültürel geçmişleri ne olursa olsun toplumdan dışlanarak ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Oysaki kadınların ekonomi üzerindeki etkisi görmezden gelinemeyecek bir gerçekliktir. Kadınların çalışıp ürettiği toplumlarda refah seviyesinin de beraberinde arttığı gözlenmektedir. Kadının eğitim görmesi var olan koşullarını iyileştirmesi, sosyal ve siyasal haklara sahip olmasını da beraberinde getirir. İşte kadının ekonomik hayata katılmasıyla birlikte ekonomiye sağladığı bu katkılar bu çalışmanın ana konusu olmuştur.

Burada Türkiye'de kadının ekonomik büyüme üzerindeki rolü 1991-2018 dönemi arasında ele alınıp incelenmiştir.

Bu analizi yapılırken söz konusu dönemde Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı ve ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak VAR ve Granger Nedensellik yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada kadın istihdam oranı ve GSYH'nın ilk farkları alındığında durağanlaştıkları görülmüş ve ilk derecede iki değişkenimizin de durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sonucunda Engle-Granger testi ile değişkenler arasında eş bütünleşmenin olup olmadığı incelenmiş ve aralarında eş bütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır. Daha sonrasında VAR modeliyle test edilmiştir. En son ise Granger nedensellik sınaması yapılmış ve literatürde yapılan çalışmalara kıyasla bu çalışmada, Kadın istihdam oranından GSYH'ya doğru tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır. Yani kadın iş gücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.

Kadın istihdamını daha da artırmak için; iş arayan kadınlara iş fırsatları yaratılmalı ve daha iyi koşullarda iş imkanı verilmeli, çocuk bakımı ile kadınlar desteklenmeli ve kadınların eğitime yapılan yatırımlar daha da arttırılmalıdır. Kadın ve erkek arasında süregelen ayrımcılığın önüne geçilerek bunu önleyici önlemlerin alınması gerekmektedir. Kadın çalışma hayatında daha güvenli bir ortamda olabilmesi için yasalarca desteklenmelidir. Hükümet tarafından kadın istihdamı konusunda destek verici adımların atılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslantepe, G., (2015), “Kadın İstihdamının Artırılması ve ILO Sözleşmeleri” , Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi, Edit. Makal, A., Toksöz, G., İmge Kitapevi, Ankara.
- Bozkaya, G. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Kilis Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 69-89.
- Dücan, E., Polat, M. A. (2017). Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 155-170.
- Güneş, C. (2019). İşgücüne Katılım Kararı: Nitel Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 315-330.
- Günsoy, G., Özsoy, C. (2012). Türkiye’de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(568), 23-40.
- Karlılar, S., Kıral, G. (2019). Kadın İşgücüne Katılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ülke Grupları İçin Panel Veri Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 935-948
- Kasa, H., Alptekin, V. (2015). Türkiye’de Kadın İşgücünün Büyümeye Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 18(1), 1-24.
- Keskin, H. İ., Aksoy, E. (2019). OECD ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Artışı ve İşgücüne Katılım Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme Analizi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 1-20.
- Kılıç, D., Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Kutlar, A., Erdem, E., Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılma İle Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Makal, A. (2015), “Türkiye’de kadın emeğinin Tarihsel Kökenleri 1920-1960”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi*, edit. Makal, A., Toksöz, G., İmge Kitapevi, Ankara.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003-2004). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869751.pdf>.

Özsoy, C. E., Adaçay, F. R., Günsoy, B., Tosunoğlu, B. T., Aktaş, M. T., (2017), İktisadi Kalkınma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Basım EDT. Günsoy, B., Özsoy, C. E.

Sevüktekin, M., Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı*, Dora Yayıncılık, (5.Basım), Bursa.

Tunç, M. (2018). *Kalkınmada Kadın Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Rolü: Ülkelerarası Farklı Gelir Gruplarına Göre Yatay Kesit Analiz*, *Sosyoekonomi*, 26(38), 221-251.

Tutar, F., Yetişen, H. (2009). *Türkiye’de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü*, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 116-131.

Türlüoğlu, E. (2018). *Kadın İstihdam ve Büyüme İlişkisi: VAR Modeli Analizi*, *Avrupa Sosyal ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, 5(9), 59-68.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20191129-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F> Erişim Tarihi: 01.12.2019.

<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/womenmen/bloc-2d.html?lang=en> Erişim Tarihi: 01.12.2019.